

לשוננו לעם

עורכים: ע' איתן ומ' מדן

כרך כב, תשל"א

האקדמיה ללשון העברית
מוגן בזכויות יוצרים

מאדם ועד תולעת

לקט פתגמים על החי בספרותנו

פרה

א. חליבה

פלומר, זה אוזו בקרני פרה וזה חולבה

(מנדלי, "בעמק הבכא", ס"א, ו', עמ' קנה)

... ולחלוב את הפרה כל עוד יחזיקו בקרניה

(א"ל לווינסקי, כתבי, כ"ב עמ' 94)

איינער האלט די קוה בא די הערענער, דער אנדערער מעלקט זי (1088).

ב. כל זמן

כל זמן שהנשמה בקרב פרתך הרעבה, וטיפה של חלב מצויה בדדיה – חטוף וחלוב

(מנדלי, "בימי הרעש", ד', כל כתבי, עמ' תיא)

ולא פך כתוב: חלוב את הפרה בעוד חלבה שופע?

(פינחס פלאי, "על תלה", גילוי אליהו לאליהו, עמ' 176)

כל זמן די בהמה לאוט זיך מעלקן פירט מעז זי ניט צום שוחט (ש' באסטאמסקי, "ביים קוואל", סי' 182).

ג. עפה

...מעופפת אז, באין רואה, הפרה של האיולת מתוך הפתגם העממי ומטילה ביצים שחורות¹ על גני בתי ישראל. (ג' ביסטריצקי, "ימים ולילות", בהמוט העיירה, עמ' 17).

...אם על דבר אוניברסיטה לאומית בירושלים או פרה שפרחה על הגג (א"ל לווניסקי, כתבי, כ"א, עמ' 49).
עורבא פרה, כוי פרה באויר והטיל ביצה!¹

(מנדלי, "מסעות בנימין השלישי", פ"א, כל כתבי, עמ' נח).
א קוה איז איבערן דאך געפלויען און האט אן איי פערלוייען (3215).

ד. טורח

ומה לעשות? המשל אומר: למי פרה לו טורח וצרה (מנדלי, "בעמק הבכא", ס"ה, א, עמ' רה).
אז מען וויל האבען קיה, מוז מען האבען מיה (3211).

ה. אדומה

...ואפילו פרה אדומה אינה בת יחידה בפרות. (דב שטוק [סדן], "מחוז הילדות", עמ' קיז).
איין רויטע קוה איז דא אויף דער וועלט (1088); מי וולך, "משלי עם בחרוזים", ג, סי' 714; עיזה צחורה אחת יש בעולם (רעוו. כהן, "יודישע פאלקסטהימליכע שפריכווערטער", לאנדאן, סי' 251).

ו. טיפש

בהמה בצורת אדם! הלא ראוי אתה, טוביה, שיעמידוך ברפת

---

1. [וראה הערתו של ר' מירקין, עמ' ל-לא בקונטרס זה.]

אל האבוס ויאכילוך תבן, חמור גרם שכמותך!...
(ש"ע [תר' י"ד ברקוביץ], טוביה החולב,
בת טוביה שנשפטה במים, (עמ' קנא).
... ואמרת, נטע אם סוס אתה, קפל עליך את המוסירה
(ש"י עגון, "הכנסת כלה", ס"א, פ"ג, עמ' כט).
ביסטו א בהמה קיי שטריו (257)

ז. פרנסה

... עשיר לא היה, אבל גם לא עני, היה לו בית משלו, גן קטן,
פרה חולבת

(אברהם שוער, דור הולך, שלושה קברים, עמ' ק).
... עמה, עם הפרה, קל יותר לעבור את היום, איך שהוא
אפשר להחזיק מעמד, ואין פחד הרעב על הבית...
(משה סתוי, "ידידים אילמים", התרנגולת הצהובה, עמ' 135).

נתנו עצה לקנות לו פרה, הרי פרה נותנת חלב, ימכרו בנותיו
חלב וימצאו להן נדוניא

(ש"י עגון, "הכנסת כלה", ס"א, פ"ב, עמ' טו)

תיוכחו בעצמכם – שידלה את החברים – עד כמה ישתנו
פני הדברים בפלפלה שלנו, אין אתם משערים פוחה של
פרה אחת – ובסתר לבה טיפחה אמונה של בת-כפר שבצד
כך וכך לוגים חלב בעין תביא אתה ה"לשון האילמת" ברכה
סמויה על כל המחנה

(אריה טבקאי, "חיים מלאים", עמ' 24)

היא חולמת על כוס חלב לאם מיניקה, יום יום רוצה היא
לקנות פרה (אמה לוי-תלמי, לעת אהלים, עמ' 350)

...הוא חלם כל אותן השנים לקנות לו בית, והיא – פרה
חולבת (יהודה שטיינברג, "שזנא", כל כתבי, כ"ב, עמ' 79)

...וגם ארוך לבגדים נקנה וגם פרה תהיה לנו
(י"ד ברקוביץ, "בעל שמחה", כתבי, עמ' כא)

– ובית יהיה לי ופרה תהיה לי... והוא שוהה רגע ומוסיף
בקול כבוש – וגם בן זכר יהיה לי, תראו!
(ישראל זרחי, "כספר השילוח", עמ' 165).

...ובהגיע שעתו לבנות בית בישראל, ידאג בראש וראשונה
שתהיה לו פרה בבית

(מ' סתוי, "ר' זיסלה", ידידים אילמים, עמ' 160)

הפרה הייתה העמוד התיכון אשר עליו נשענו כל חיי ביתנו
(א"ל לווינסקי, כתבי, כ"א, עמ' 54).

[עזו בבית – ברכה בבית]

[שי"ע (תר' יד"ב), "מעשה שאין לו סוף", עמ' יא]

או מעז האט און אייגענע דירה און א קוה, האט מעז פרנסה
אהן מיה (2852); בהמתו של אדם היא חייו – מכילתא, פ' בשלח,
פכ"ו; עי' הרב ד"ר יעקב נאכט. "סמלי אשה", ערך "פרה".
עמ' ר.

ה. בועסת

הנה מילאה את הדלי חלב על גדותיו ולבסוף – בעיטה
אחת, והיא הופכתו על פיו

(משה סתוי, "ר' זיסלה", ידידים אילמים, עמ' 165)

"כאותה פרה" – חודש ימים נתנה, ממיטב חלבה וכאשר

מלא הדלי, בעטה בו והשחיתה את החלב ארצה"
(יעקב דבי-אהרן, "זיוה בר-עשת", עמ' 174)

ברגע שאני מתפונן לגמור את החליבה, היא בועטת ברגלה,
הדלי מתהפך, וקצת החלב שהיה בתוכו נשפך לארץ
(אברהם בן-שחר [בכרך], "מבית לבית", עמ' 49)

מה פלא שפרות אלו היו גוהגות להעניקנו שפע בעיטות
קודם לכל חליבה ובאמצעה. וכשחלבו כמה פוסות, הפכה
הבעיטה האחרונה את הדלי על חלבו
(שמואל דיין, "גהלים", עמ' 78)

...אלא זקפו "תהפוכה" זו לזכותו-סרבנותו-עקשנותו, שבמידה
שפעמים הוא מיטיב ומועיל, בה במידה הוא מזיק ומבאיש,
כפרה זו שגוהגת בשפע כל חלבה, ופתע בועטת בדלי
ושופכת כל שנתנה
(יהודה בורלא, "לקול הצעדה", מאיר לברט, עמ' 137)

...אם עוברה בצדה, אם עטיניה מלאו חלב, אם טובה
היא ל-חליבה", אם אינה מבעטת ברגליה ומהפכת לפעמים
את ה-ספל... (א"ל לווינסקי, כתבי, כ"א, עמ' 115)

או די קו ווערט אין פֿעס גיט זי א בריק איז דאניצע ש'
באסטאמסקי, "ביים קוואל", סי, 143; עי' י' כהן, "ספר פתגמים
מקבילים", סי' 390

צ אן

א. כבשה

כבשה מצורעת בעדר

(צבי ארד, "ימי ניסן", עמ' 8)

[אמנם נמצא "זבוב אחד" שהבאיש את "שמן" היהדות
הביסארבית.

(רפאל שוחט, כתבי, עמ' x)

אין פארשיווע שאף מאכט אלע שאף פארשיווע (1091); י' כהן,
"זה לעומת זה", סי' 1927; י' ב"צ אמתי, ספר המשלים, עמ' 114;
ע' ש' תודר, "הגוקד", הכבש בפולקלור, תשרי, תשכ"ג

ב. אוהרה

...כשגוזזין את הצאן - מרתתין הטלאים

(ש' בן-ציון, "נפש רצוצה", כל כתבי, עמ' ט)

...ותורגם בפייגה השנית לאידית בסגנונו של טוביה החולב: "גוז
הצאן ויחרדו הטלאים"

(י"ד ברקוביץ, "הראשונים כבני אדם", פ"ג, עמ' ל)

כשמכים את החזירים, פועים הכבשים

(יעקב גארעליק, "יידישע שפראך", אפריל 1962)

אז מען שערט די שאף, ציטערן די לעמער (3579); ע' דב סדן,
"ידע-עם", תשרי תשי"ד, עמ' 49

(הסיום יבוא*)